

Anıtsal Yapıların Sürdürülebilir Korunması İçin İşlev Araştırması: Kapadokya/Konaklı Rum Kilisesi

Cavit Uğurlu^{1*}, Emel Efe Yavaşcan²

¹Mimarlık Bölümü/ Fen Bilimleri Enstitüsü, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye (cavitugurlu1@gmail.com)

²Mimarlık Bölümü/ Fen Bilimleri Enstitüsü, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye (emelefe@ohu.edu.tr)
*sorumlu yazar

Özet – Kapadokya Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Niğde ilinde, cami, müze, sanat galerisi, depo gibi farklı işlevlerle kullanılan ya da işlevsiz ve terk edilmiş durumda bulunan toplam 35 kilise ve şapel yapısı mevcuttur. Yapılan gözlemler, cami olarak işlevlendirilen yapıların, işlevsiz ve bakımsız durumda olanlara göre daha iyi fiziksel koşullarda olduğunu göstermektedir. İşlevsiz kalan yapılar ise yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu durum, kültürel mirasın korunmasında yeniden işlevlendirmenin, sürdürülebilir koruma yaklaşımının önemli bir aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Kültür varlıklarının yalnızca onarılması veya restore edilmesi, fiziksel iyileştirmenin ötesine geçememekte, uzun vadeli korunmalarını sağlamamaktadır. Niğde ili Konaklı Kasabası'nda yer alan ve 1844 yılında inşa edilen Konaklı Rum Kilisesi, geçmişte cami, patates ambarı ve zirai gübre deposu gibi farklı işlevlerle kullanılmıştır. 2018 yılında restorasyonu tamamlanmış olmasına rağmen, günümüzde hâlâ işlevsiz durumdadır ve kilitli kapıları ile terk edilmiş bir anıt yapı görünümündedir. Bu durum, çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Uzun süredir kullanım dışı kalan bu kültürel mirasın sürdürülebilir bir şekilde korunabilmesi için uygun bir işlevle yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Çalışmanın amacı, Konaklı Rum Kilisesi'nin ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilirliğini sağlayacak uygun işlevi belirlemektir. Yapının teknik, estetik ve özgün özelliklerini gözeterek yapılan analizler sonucunda, kilisenin Kapadokya Bölgesi'ndeki önemli turistik merkezlerden biri olan Derinkuyu Yeraltı Şehri'ne yalnızca 30 km mesafede yer aldığı tespit edilmiştir. Bu stratejik konumun bir avantaja dönüştürülmesi amacıyla, kasabanın tüm tarihi ve kültürel değerleri (kilise, yer altı şehri, Pomak evleri) bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak, önerilen işlevlerle birlikte sürdürülebilir bir koruma önerisi geliştirilmiştir. Bulgular doğrultusunda, çalışmanın yapının korunarak gelecek nesillere aktarılmasına yönelik uygulamalara altlık oluşturacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler – Kapadokya, Konaklı Rum Kilisesi, Anıt, Uyarlanabilir yeniden kullanım, Sürdürülebilir koruma

Functional Research for the Sustainable Conservation of Monumental Buildings: Cappadocia/Konaklı Greek Church

Abstract – Situated within the borders of the Cappadocia Region, Niğde Province encompasses 35 churches and chapels, some of which have been refunctionalized as mosques, museums, art galleries, or storage facilities, while others remain dysfunctional and neglected. Field observations demonstrate that structures with active functions particularly those adapted as mosques are generally in better physical condition than unused ones. This underscores the critical role of adaptive reuse as a fundamental principle in the sustainable conservation of cultural heritage. Restoration efforts that are not supported by continued functional use often fail to guarantee the long-term survival of heritage assets. This study focuses on the Konaklı Greek Church, located in the town of Konaklı and constructed in 1844. Throughout its history, the building has served multiple purposes, including use as a mosque and an agricultural warehouse. Although it was restored in 2018, the church remains closed to the public and functionless, visually reflecting a state of abandonment. This condition constitutes the core problem addressed in this research. The study aims to determine a function that will contribute to the economic, social, and environmental sustainability of the church. Through technical and architectural assessments, it was identified that the building lies approximately 30 kilometers from Derinkuyu Underground City, a significant touristic site within the region. A holistic conservation model has been developed by evaluating the church alongside other local heritage elements such as the underground city and Pomak houses. The proposed model offers a strategic framework for the sustainable reuse of the church and aims to ensure its preservation and transmission to future generations.

Keywords – Cappadocia, Konaklı Greek Church, Monument, Adaptive reuse, Sustainable conservation

I. GİRİŞ

Kapadokya Bölgesi 19. yüzyılda özellikle Rum Ortodoks (Karamanlı Ortodoks Türk) nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerleşimlerden biridir [1]. Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Osmanlı İmparatorluğu'nda gayrimüslimlerin din, eğitim ve

mimari özgürlükleri genişlemiş; buna paralel olarak İç Anadolu'daki gayrimüslim topluluklar da artan oranlarda kilise inşa etmeye başlamıştır [2]. Pekak, Anadolu'nun her bölgesinde, 18.-19. yüzyılda pek çok kilise ve manastır inşa edildiğini belirtmektedir. Gayrimüslim halk bu yüzyıllarda,

sanki yarışmasına kilise inşasına girişmişlerdir. [2] Kapadokya'daki kiliselerin dönemlerinin yapım tekniklerine, mimari ve sosyal ortamına, yerleşimlerin batılılaşma sürecindeki yerine tanıklık eden birer mimari belge değerleri bulunmaktadır [3].

1923 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi kapsamında, Niğde ve çevresinde yaşayan Rum Ortodoks cemaat başta olmak üzere azınlık nüfus, zorunlu olarak bölgeden göç ettirilmiştir. Bu zorunlu göç sonucunda bölgede bulunan çok sayıda kilise ve şapel işlevsiz hale gelmiş, yapılar kullanım dışı kalmıştır. Kullanım dışı kalan yapıların bir kısmı, bölgeye yerleştirilen Müslüman muhacirler tarafından camiye dönüştürülerek ibadet mekânı olarak kullanılmaya devam edilmiştir [4].

Kapadokya Bölgesi'ndeki Niğde İlinde de bu dönemlerde inşa edilmiş pek çok kilise, şapel bulunmaktadır. Günümüzde 35 adet (kilise ve şapel) bulunmaktadır [5]. Yapıların çoğu mübadele sonrası terk edilmiş, bölgelere yerleştirilen muhacirler tarafından cami, depo gibi işlevlerde kullanılmışlardır. Süreç içerisinde cami işlevine günümüzde devam etmeyen pek çok kilise bulunmaktadır. Kasaba ve köylere yeni yapılan camilerle birlikte kiliseler işlevsiz kalmıştır. Niğde İlindeki kiliselerin yarısından daha fazlası günümüzde işlevsiz, kullanım dışıdır.

Özellikle camiye dönüştürülen kiliselerin, fiziksel olarak daha iyi durumda olmaları, yeniden kullanımın sürdürülebilir koruma için önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Zira kültür varlıklarının yalnızca onarılması ya da fiziksel olarak restore edilmesi, uzun vadeli koruma için yeterli olmamaktadır. Kalıcı ve sürdürülebilir koruma ancak bu yapıların çağdaş yaşamla ilişkilendirilmesi, uygun ve süreklilik arz eden işlevlerle aktif kullanıma dahil edilmesiyle sağlanabilmektedir [6]. Kültür varlıklarının yeniden kullanımı koruma kavramının ve rehabilitasyon sürecinin bir alt bileşeni konumundadır [7].

İşlevi bulunmayan kullanım dışı kalan kiliselerden biride Niğde İlindeki Konaklı Kasabası'nda yer alan Konaklı Rum Kilisesi'dir. 1844 yılında inşa edilen Konaklı Rum Kilisesi, tarihsel süreçte cami, patates ambarı ve gübre deposu gibi farklı amaçlarla kullanılmıştır. Uzun yıllar işlevsiz kalan yapı 2018 yılında restorasyonu tamamlanmış olmasına rağmen işlevlendirilememiş olup günümüzde kapıları kilitlidir. Çalışmanın amacı; Konaklı Rum Kilisesi'nin korunmasını sağlamak üzere, ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerden sürdürülebilir, toplumsal olarak kabul edilebilir ve fiziksel olarak yapıya uygun bir işlev önerisi geliştirmektir. Bu kapsamda, yapı analiz edilerek mimarî özellikleri, özgün nitelikleri ve bölgesel konumu değerlendirilmiş; elde edilen veriler ışığında uygun işlev senaryosu önerilmiştir. Konaklı yerleşiminin tüm değerlerinin dikkate alınarak bütüncül korunması adına bölgeye ekonomik, çevresel ve kültürel katkıların sağlanması hedeflenmektedir. Araştırmada yalnızca fiziksel bir koruma değil, yerel halkla ilişkili, ekonomik getirisi olan, kültürel süreklilik sağlayan bir çözüm arayışı oluşturmak istenmiştir. Çalışma Niğde'deki benzer sorunlara sahip işlevsiz kırsal anıtlar için fikir sunması adına önem taşımaktadır.

II. MATERYAL VE METOT

Tarihi yapılara verilecek yeni işlevde sahip oldukları kültürel değerlerin dikkate alınması, onların gelecek nesillere aktarımı, özgünlüğü ve kültürel değerlerinin korunumu için önem taşımaktadır [8]. Tarihi yapılara verilecek işlev için göz

önünde bulundurulması gereken faktörler çalışmanın yönteminde dikkate alınmıştır [9]. Araştırma kapsamında kuramsal çerçeve, yapının bulunduğu kasaba, Konaklı Rum Kilisesi ve restorasyonu hakkında literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu yapı özelinde akademik çalışma bulunmamaktadır. Alan analiz çalışmaları; mevcut durum, işlev analizi ve seçimi, tasarım aşaması sırasıyla yürütülmüştür. Kasabanın tüm değerlerinin dikkate alınarak bölgenin kültürel mirasının yaşatılması hedefinde bütüncül koruma amacıyla bölgesel turizm olanakları araştırılmış ve kültürel rota entegrasyonu kurgulanmıştır (Tablo 1). Yapının mimari, tarihi ve kültürel özellikleri göz önünde bulundurulmuş hem yerel halkın hem de bölge turizminin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte bir işlev önerisi geliştirilmiştir. Ayrıca, yapı ile yakın çevresi arasındaki ilişki analiz edilerek, mekânsal potansiyeline uygun işlev önerisi geliştirilmiştir.

Tablo 1. Çalışmanın yöntemi çerçevesinde yürütülen aşamalar

Mevcut durum analizi	-Fiziksel -Tarihi -Çevresel	
İşlev analizi ve seçimi	-Bölgesel ihtiyaç analizi -Kültürel Uyumluluk -Sürdürülebilirlik Değeri	-Tarihi kimliğe saygı -Ekonomik sürdürülebilirlik -Yapısal uygunluk -Toplumsal katkı -Turizm potansiyeli
Tasarım aşaması		
Kültürel rota önerisi		

Çalışmada yerel yönetim temsilcileriyle görüşmeler yapılmış olsa da halkın katılımını ve görüşlerini doğrudan yansıtan anket veya odak grup çalışmaları gerçekleştirilmemiştir. Bu durum, çalışmanın toplumsal katkı boyutundaki analizini sınırlandıran bir kısıtlılık olarak değerlendirilmektedir.

III. SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUMA VE KİLİSELERDE UYARLANABİLİR YENİDEN KULLANIM

Koruma kültür varlıklarını yalnızca fiziksel olarak muhafaza etmek olarak algılanabilmektedir. Ancak koruma, kültür varlıklarının tarihsel, kültürel, estetik ve toplumsal değerlerini geleceğe aktarmak amacıyla gerçekleştirilen, çok boyutlu ve süreklilik arz eden bir süreçtir. Bu süreç; bakım, konservasyon, restorasyon ve izlemedir [10]. Sürdürülebilir koruma ise kültürel mirasın sadece fiziksel bütünlüğünü değil, aynı zamanda yapının çevresel uyumu, toplumsal işlevselliği ve ekonomik sürdürülebilirliği ile birlikte gelecek kuşaklara aktarılmasını hedefleyen bütüncül bir yaklaşımdır [11].

Sürdürülebilirlik, kalkınma ve mirasın korunması ilişkisi, karmaşık ve katmanlı bir konu olarak farklı disiplinlerin gündeminde yer almaktadır [12]. Kültürel mirasın korunması ile yalnızca anılar, tarihi bellek korunmamaktadır. Mirasın korunması sürdürülebilir kalkınma, yerel kalkınma ve toplumsal katılım için dinamik bir kaynak oluşturmaktadır [13]. Kültüre miras yaratıcı biçimlerde kullanıldığında, yerel halktan kamu kuruluşlarına kadar birçok paydaşa farklı sosyal ve ekonomik faydalar sağlayabilen bir kaynak niteliği kazanmaktadır.

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği uyarlanabilir yeniden kullanımlarla sağlanabilmektedir [14]. Uyarlanabilir yeniden kullanım yalnızca koruma aracı değil, aynı zamanda sürdürülebilirliğin bir pratiğidir. Hem kaynak kullanımını optimize eden hem de tarihî değerleri geleceğe taşıyan

sürdürülebilir bir yöntemdir [15]. Kültür varlıklarının korunmasında sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için, yapının toplumsal bağlam içinde yeniden işlevlendirilmesi ve yerel topluluklarla ilişkisinin güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Nitekim UNESCO'nun Historic Urban Landscape (HUL) yaklaşımı da kültürel mirasın fiziksel koruma ile birlikte sosyal, ekonomik ve çevresel boyutları dikkate alınarak değerlendirilmesini önermektedir [16]. Yapılı çevredeki miras unsurlarının yeniden kullanımını (adaptive reuse) kavramı, sürdürülebilir gelişim hedeflerine katkı sağlayabilecek etkili bir koruma yaklaşımı olarak öne çıkmaktadır [17]. Bu yaklaşım, hem tarihi yapıların fiziksel varlığını korumayı hem de onları çağdaş ihtiyaçlara uygun şekilde işlevsel kılmayı mümkün kılarak, çevresel, ekonomik ve kültürel sürdürülebilirlik arasında bir denge kurmaktadır [18]. Yeniden kullanımın, tarihi yapıların yalnızca mimari bütünlüğünü değil; aynı zamanda çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirliğini de destekleyen bütüncül bir koruma stratejisi olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşım, yapıların yıkılmadan dönüştürülmesini sağlayarak hem yeni inşaat maliyetlerini azaltmakta hem de tarihi kimlik ve mimari karakterin korunmasına katkı sunmaktadır. Yeniden kullanım projelerinin başarıyla uygulanabilmesinde yasal esneklik, ekonomik teşvikler ve toplum katılımı önemli rol oynamaktadır [18].

Uyarlanabilir yeniden kullanım projelerindeki temel sorun, tarihi yapılar için yeni işlevin derinlemesine analiz yapılmadan rastgele seçilmesidir [19]. Yeniden kullanıma adaptasyonda farklı boyutlar dikkate alınarak yapılara uygun işlevin bulunması sürdürülebilir korumayı sağlamaktadır [20]. Vafaie ve diğer yazarlar çalışmalarında, kültürel miras yapılarının yeniden kullanımını bağlamında başarının hangi faktörlere bağlı olduğunu sistematik bir şekilde ifade etmişlerdir [9]. Bu başarı faktörlerini: mimari, yapısal/teknik, sosyo-kültürel, ekonomik, çevresel, enerji, özgünlük ve tarihi değer, yasal, yönetim/planlama, fonksiyonel olarak sıralamaktadırlar [9], (Tablo 2). Yeniden kullanım/işlevlendirme projelerinin başarılı olabilmesi için bu faktörler önem taşımaktadır. Anıtlara uygun işlev seçiminde, mimari özelliklerinin rahatça algılanmasını sağlayan kullanımların seçilmesine, yapının geçmişle ve yaptırın kişiyle olan ilişkisine, simge değerlerine saygı gösterilmesine dikkat edilmelidir [10]. Ahunbay'a göre diğer dikkat edilmesi gereken özelliklerden biri ise anıtlara seçilecek işlevin yapıların açık ve ulaşılabilir olmasını sağlaması gereklidir. Bazı yapıların özel kuruluşlara tahsis edilmesi kapılarının kilitlemesine sebep olmaktadır. Örneğin Esekapı Medresesi'ne verilen sağlık kuruluşu hizmeti nedeniyle yapıya ulaşım mümkün olmamakta, dolayısı ile uygun işlev seçimi olumsuzdur [10].

Tablo 2. Başarılı yeniden kullanım için dikkate alınacak faktörler (Vafaie vd., 2023)

Mimari faktörler	<ul style="list-style-type: none">• Minimum müdahale• Uyumlu estetik• Görünür-tanımlı değişiklikler• Geri dönüştürülebilir müdahaleler• Eski ile yeni birleşiminde yaratıcılık
Yapısal/teknik faktörler	<ul style="list-style-type: none">• Yapının güvenliği• Yapı ömrünün uzatılması• Yapıyı oluşturan sistemlerin iyileştirilmesi• Yeni teknolojilerin yapıya entegrasyonu
Sosyo-kültürel faktörler	<ul style="list-style-type: none">• Halkın sürece katılımı• Kimlik ve aidiyet• Kültürel süreklilik, kültürel hafıza

	<ul style="list-style-type: none">• Eğitim ve farkındalık• Sosyal uyum
Ekonomik faktörler	<ul style="list-style-type: none">• Maliyet avantajı• İstihdam artışı• Turizm geliri• Yatırımın geri dönüşü• Yerel ekonomiye katkı
Çevresel faktörler	<ul style="list-style-type: none">• Erişilebilirlik• Yerleşimle uyum• Yeşil alanlar• Doğal kaynakların korunması
Enerji faktörleri	<ul style="list-style-type: none">• Enerji analizi• Enerji verimliliği• Sürdürülebilir tasarım
Özgünlük ve tarihi değer	<ul style="list-style-type: none">• Mirasın kimliği ve özgünlüğü ile korunması• Çağdaş katman• Yaş değeri
Yasal faktörler	<ul style="list-style-type: none">• Ulusal mevzuatlara uygunluk• Uluslararası sözleşmelere uyum
Yönetim/karar alma faktörleri	<ul style="list-style-type: none">• Yönetişim• Miras yönetim planı• Paydaş etkileşimi
İşlevsel faktörler	<ul style="list-style-type: none">• Yeni işlevin uygunluğu• Uzun vadeli kullanım

Konaklı Rum Kilisesi özelinde düşünüldüğünde, bu yapı yalnızca bir anıt değil; aynı zamanda yer altı şehri, geleneksel Pomak evleri ve kasaba hafızasıyla birlikte değerlendirilerek toplumsal yarar ve yerel ekonomi için potansiyel taşıyan bir miras unsurudur. Bu mirasın koruma amaçlı yaratıcı kullanımı; kültürel turizm, eğitim ve kültürel rotalar üzerinden çok paydaşlı bir yarar sistemine dönüştürülebilir.

Türkiye'de işlevsiz kalan pek çok kilise olduğu gibi yurt dışında da bu yapıların kullanıcılarının olmadığı bilinmektedir. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nde en az 1.400 kilise ve dini mekân boş, kullanım dışı [21]. Türkiye'de kilise yapılarına verilen çoğunlukla cami işlevidir. Mübadele sonrası pek çok yapı cami işlevi ile işlevlendirilmiştir (Tablo 3). Bu sayede uzun yıllardır işlevsiz kalmayan cami işlevindeki yapıların işlevsiz kalanlara göre daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Yurt içi örneklerde genellikle cami, müze, kütüphane işlevleri ön plandadır (Tablo 3). Aynı zamanda Türkiye'de Osmanlı döneminden itibaren tarihi yapılara müze işlevi de verilmiştir. Bu anlamda ilk müze işlevi bir kiliseye (Aya İrini) verilmiştir [22]. Yurt dışında kiliselere verilen yeni işlevler genellikle toplum merkezleri veya sosyal toplanma alanları gibi geleneksel kullanımlarla başlamış olsa da son dönemde daha yaratıcı ve dinamik işlevlerin verildiği görülmektedir [23]. Hollanda'da boş kalan kiliselerin artmasıyla hemen hemen her büyük kentte bir kilise yapısının yeniden işlevlendirilmesini içeren bir projeye rastlamak mümkündür [21]. İspanya'da ise terk edilmiş kiliselerin konuta dönüştürülmesi yaygın yaklaşımdır. Diğer taraftan İspanya, Llanera'da 100 yıllık bir kilise, kapalı bir kaykay parkına dönüştürülmüştür [23] (Tablo 2). Amerika'da işlevsiz kalan kilise yapılarına uygulanan yapısal müdahalelerde teknolojik imkânların artmasına paralel farklı örnekler görülmektedir. Yapıların dış cephe ve iç mekân düzenlemelerine büyük müdahaleler edilmektedir [21]. Almanya'da da 19.yüzyıla ait kilise 33 adet lüks apartman dairesine dönüştürülmüştür [24], (Tablo 4).

Tablo 3. Tarihi kiliselerin uyarlanabilir yeniden kullanımına ilişkin Türkiye’den örnekler

Yapı adı	Bulunduğu yer	Yeni işlevi	İşlevlendirme tarihi
Ayasofya	İstanbul	Cami	2020
Kariye (Chora Manastırı) Kilisesi	İstanbul	Cami	2020
Niğde Rum (H.Prodromos Manastırı) Kilisesi	Niğde	Halk Kütüphanesi	2023
Niğde Yeşilburç Kilisesi	Niğde	Müze cami, cam teras	2021
St. Michael Kilisesi	Trabzon	Müze	2021
Aziz Paul Katedrali	Tarsus	Müze	2001
Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Kilisesi	Kayseri	Şehir Kütüphanesi	2012
Panaya Kilisesi	Kayseri	Cami	1925
St. Giragos Ermeni Kilisesi	Diyarbakır	Müze -kilise	2022
Meryem Ana Kilisesi	Niğde	Cami	1920ler

Tablo 4. Tarihi kiliselerin uyarlanabilir yeniden kullanımına ilişkin dünyadan örnekler (Hassan, 2023, Robins, 2019)

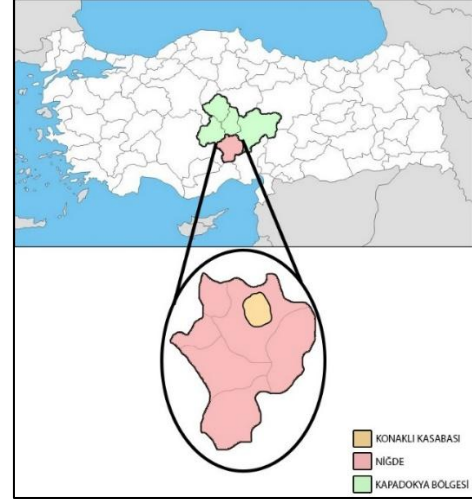
Yapı adı	Bulunduğu yer	Yeni işlevi	İşlevlendirme tarihi
Santa Maria Kilisesi	Vilanova-İspanya	Sergi ve konserler için çok amaçlı salon	2015-2016
Selexyz Dominicanen Kilisesi	Maastricht-Hollanda	Kitabevi	2006
St. Vincent de Paul Kilisesi	New York-ABD	Konut birimleri (Tavan arası)	2014
Santa Barbara Kilisesi	Llanera-İspanya	Halka açık kayak parkı	2015
St. Mary’s Kilisesi-	Dublin-İrlanda	Bar/restoran/gece kulübü	2007
Saint Francesco Kilisesi	Barcelona-İspanya	Kültürel tesis, oditoryum ve tarihi arşiv	2005-2011
St. Peter’s Kilisesi (D Petrus)	Vught-Hollanda	Kütüphane, müze, toplum merkezi	2018
Trinity Katolik Kilisesi	Almanya	Konut birimleri	2017

IV. BULGULAR

A. Konaklı ve Rum Kilisesi’nin Konumu ve Tarihçesi

Konaklı, İç Anadolu Bölgesi’nde Kapadokya sınırlarındaki Niğde İline bağlı, kent merkezinin kuzeydoğusunda yer alan kasaba konumunda yerleşimdir (Şekil 1). Kasabanın antik çağda ve orta çağdaki isimlerinin Misti, Misthi veya Musthilia olabileceği ileri sürülmektedir [25]. Misthi’nin kuruluşu hakkında farklı görüşler mevcuttur. Görüşlerin birçoğu kasabanın isminin, yaşayan insanların yaptığı mesleklerden aldığını belirtmektedir. Misthi halkı ya paralı asker ya da para karşılığı çalışan tarım işçilerinden oluşmaktadır. Misthi’nin kökeni ‘Misthoi’ yani paralı askerler demektir [26]. Konaklı (Misli) Ovası, 1071 Malazgirt Savaşı’ndan sonra ele geçirilen bölgelerden birisidir. Osmanlı Devleti zamanında, Yıldırım Beyazid döneminde Timur ile yapılan savaş sırasında bölge Karamanoğlu Beyliği hakimiyetine geçmiş, Osmanlı Devleti’ne ancak Fatih Sultan Mehmed döneminde tekrardan katılabilmiştir [26]. Geçmişte suyu veya ağaçları bulunmayan,

Misthi (Konaklı), Osmanlı döneminde ‘Buntak Ova’ olarak adlandırılmaktadır [26].

Şekil 1. Kapadokya Bölgesi’nde yer alan Niğde İli’ndeki Konaklı Kasabası’nın konumu

1924 yılında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi sürecinde çoğu Yunanistan’ın Selanik kentinden göç eden Türkler Niğde’nin Misli Ovasına yerleşmişlerdir. Mübadele sonrası bu kasabaya yerleşen muhacir halk yoksul kasabada suyun zor şartlarda elde edilmesi nedeniyle güçlükler yaşamıştır. Takip eden yıllar içerisinde 1936-1951 yılları içerisinde yine mübadele ile Bulgaristan ve Romanya’dan Pomak Türkleri de bölgeye göç etmeye başlamışlardır. Fakat bu dönemde göç eden Pomak Türkleri bölgeye uyum sağlayamadıkları için ülkenin farklı şehirlerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu yıllar içerisinde kasaba halkının konukseverliğinden ötürü ismi Misli’den Konaklı’ya çevrilmiştir [27].

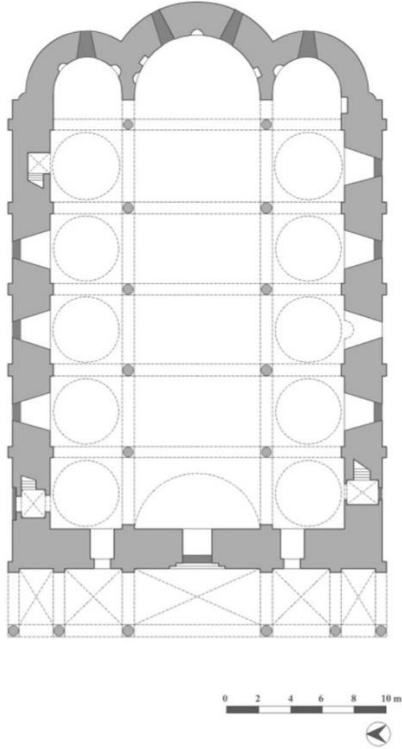
Kasabaya 19. Yüzyılda kilise inşa edilmiştir. Hürriyet mahallesinde yer alan yapı kitabesine göre 1844 yılında inşa edilmiştir [28]. H. Rott, ‘Antik Musthilia yani bugünkü Misli, bir mağara yerleşim bölgesi olup yeraltı kilise ve şapelleri mevcuttur; sefil, berbat durumda bir Rum köyü olmasına ve tüm bu fakirliğine rağmen Aziz Blasius adına 19. yüzyılda, Kapadokya’nın belki de en güzel ve görkemli kiliselerinden biri yapılabilmektedir’ bilgisini vermektedir [29]. Konaklı Rum Kilisesi, Kapadokya kültürel coğrafyasının güney batı ucunda yer alan, mimari özellikleriyle öne çıkan ve tarihsel bağlamda çok katmanlı miras yapısıdır. Yapımı uzun yıllar süren bu yapının yapısıdır. Yapımı Yer altı şehri bulunmaktadır (Şekil 2).

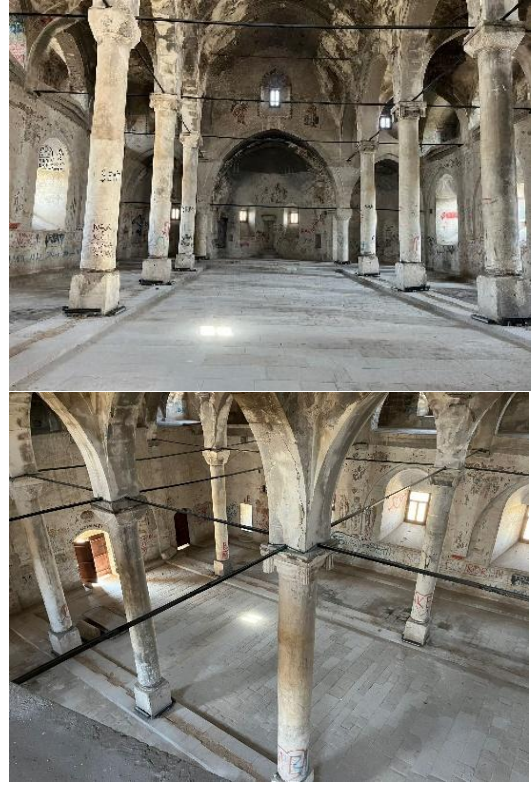
Şekil 2. I. Derece Arkeolojik sit alanı olan Konaklı Yeraltı şehri (kırmızı alan) ve üzerindeki Konaklı Rum Kilisesi (Niğde Kültür Envanteri, 2016)

A.1. Konaklı Rum Kilisesi'nin Mimari Özellikleri

Konaklı Kilisesi, 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olup, üç nefli bazilikal plan şemasına sahiptir (Şekil 3). Bu plan düzeni, erken Hristiyanlık döneminden itibaren özellikle dini yapılarda yaygın biçimde kullanılan bir tipoloji olarak öne çıkmaktadır. Yapının doğu-batı yönelimine göre konumlandırıldığı görülmektedir; bu bağlamda, apsis bölümü doğu yönünde yer almakta, ana giriş ise batı cephesinden sağlanmaktadır. Yapının orta nefi, yan neflerden daha geniş ve yüksek biçimde tasarlanmış olup, bu bölüm yapının ana ibadet mekânını oluşturmaktadır (Şekil 4). Doğu cephede yer alan apsis, planın kutsal mekâna karşılık gelen bölümünü tanımlarken, batı cephenin ortasında konumlanan ana giriş kapısı üzerinde bir kitabe bulunmaktadır. Batı ucunda ayrıca, erken dönem kilise mimarisine özgü olan narteks yer almaktadır (Şekil 5). Yapının mimari kurgu açısından dikkat çeken bir diğer unsuru, yan neflerin her iki kenarında ve apsisin kuzey (sol) kenarında konumlandırılmış olan kalın duvar içerisine yerleştirilmiş merdivenlerdir. Bu merdivenler, alt katlara geçişi sağlamakta olup, taşıyıcı duvarların içe doğru çekilmesiyle elde edilen dar iç hacimlere ulaşımı mümkün kılmaktadır. Söz konusu bölümler, oldukça alçak tavanlı ve kısıtlı hacimli mekânlar olarak dikkat çekmektedir (Şekil 3).

Şekil 3 Niğde- Konaklı Kilisesi planı (Niğde Kültür Envanteri, 2016)

Şekil 4. Orta nef, ana ibadet alanı ve yan nefler

Şekil 5. Konaklı Rum Kilisesi üstte batıdaki narteks, altta ise batı cephesinin avlu dışından görseli

Konaklı Kilisesi'nin inşasında, bölgede yaygın olarak kullanılan volkanik kökenli tuf taşlarından kesilerek elde edilen doğal taş bloklar tercih edilmiştir. Bu taşlar, yörede genellikle bazalt olarak adlandırılan, koyu gri tonlara sahip, yüksek dayanımlı tuf türlerindedir. Cephelelerdeki pencere açıklıkları, lentolar ve sütun elemanlarında, daha koyu renkli

ve dayanıklı bazalt taşlar seçilerek vurgulayıcı ve taşıyıcı karakter ön plana çıkarılmıştır. Taş bloklar arasındaki bağlantı ise kireç esaslı harç ile sağlanmıştır (Şekil 5, Şekil 6, Şekil 7). İç mekân düzeni, kuzey-güney doğrultusunda beş bölüme ayrılmıştır ve bu bölünme, kuzey ve güney cephelerdeki mimari kurguda net biçimde izlenebilmektedir (Şekil 3, Şekil 6). Dışa taşırılmış taşıyıcı elemanlar sayesinde söz konusu cepheler de benzer biçimde beş dikey aksa ayrılmıştır. Bu bölümlerin zemin kat hizasında, yuvarlak kemer içine alınmış pencere açıklıkları yer almaktadır. Galeri katı hizasında ise daha küçük boyutlu mazgal pencere açıklıkları kullanılmış; bu pencereler, biçimsel olarak dikdörtgen formda olup kemerli nişler içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 6). Cephe tasarımında, özellikle saçak detaylarında dikkat çekici bir kurgu görülmektedir. Her bir aksın üst noktasında saçak düzlemi kırılarak altı adet üçgen alınlık oluşturulmuştur. Zemin kat ile galeri katı arasında ise yatayda uzanan taş silmeler (kat silmesi) kullanılmış; doğu ve batı cephelerde bu silmeler cephe üstüne doğru taşırılarak dekoratif bir etki yaratılmıştır (Şekil 7).

Batı cephesinde, narteks bölümü beş açıklıklı kemer dizisiyle tanımlanmıştır. Orta nef aksına denk gelen kemer açıklığı, diğerlerine kıyasla daha geniş ve yüksek tutulmuş, böylece ana girişin hiyerarşik olarak vurgulanması sağlanmıştır. Bu giriş cephesi genel olarak sade bir düzenlemeye sahip olmakla birlikte, kimi örneklerde olduğu gibi burada da taç kapı biçimlendirmesi uygulanmıştır (Şekil 8). Yapının giriş kotunun mevcut toprak seviyesinin altında kalması nedeniyle geçiş için sivri kemer açıklıkları tercih edilmiştir. Bu kemerlerde, özellikle geç dönem Bizans mimarisine etkileri açıkça gözlemlenebilmektedir [28] (Şekil 5).

Şekil. 6. Konaklı Rum Kilisesi üstte kuzey cephe, altta güney cephe ve avlu duvarları

Şekil. 7. Kilisenin doğu cephesinde bulunan yarım daire formundaki apsis bölümü

Şekil.8. Batsındaki giriş kapısı ve üst hizasında kitabesi

Kemerleri taşıyan sütun başlıklarında, giriş kapısı çevresinde ve cephede yer yer taş işçiliğine dayalı süsleme unsurları bulunmaktadır. Narteks bölümü, örtü sistemi olarak çapraz tonozlarla kapatılmıştır (Şekil 5). Doğu cephesinde yer alan yarım daire formundaki apsis, dışa doğru çıkıntı yapacak biçimde tasarlanmış olup, burada küçük boyutlu mazgal pencereler konumlandırılmıştır (Şekil 7). Bu pencere düzenlemesi, Ortodoks litürjisinde önemli olan mistik iç mekân atmosferi ve akustik performansa katkı sağlamaktadır.

Orta nef, yapıdaki ana ibadet alanı olup kırma çatı ile örtülmüştür. Buna karşılık, yan nefler beşer adet küçük kubbe ile örtülerek ritmik bir mekânsal derinlik elde edilmiştir (Şekil 5). Yapının tamamlayıcı öğeleri olan saçaklarda da taş silmeler kullanılmıştır (Şekil 5, Şekil 6, Şekil 7).

Yapının cami olarak kullanıldığı dönemde, yerel halk tarafından iç mekândaki fresklerin üstü kireç esaslı sıva ile kaplanmıştır. Bu müdahale, dinsel dönüşüm sürecinin bir parçası olarak, figüratif betimlemelerin görünürlüğünü ortadan kaldırma amacı taşımaktadır. Günümüzde, bu sıva tabakasının yer yer dökülmesiyle, özgün fresk yüzeylerinin izlerine yeniden ulaşmak mümkün hâle gelmiştir (Şekil 9).

Şekil 9. Kilisede sırası ile: zeminde kullanılan taş kaplama, sütunlarda bulunan geç dönem Bizans süslemeleri, Silinmeye yüz tutmuş fresk izleri, giriş cephesinde bulunan kot farkı ve sivri uçlu kemer uygulaması, kemerli nişli pencere uygulaması

İç mekân zemininde, duvarlarda kullanılan kesme taş malzemenin daha ince ebatlarda işlenmesiyle elde edilen düzgün dikdörtgen taşlarla yapılmış bir kaplama mevcuttur. Bu uygulama, yapı içi ile dışı arasındaki malzeme sürekliliğini sağlayarak mimari bütünlük oluşturmaktadır. Kilise iç mekânının neredeyse tüm duvar yüzeylerinde, apsis bölümünde ve tavan örtüsünde fresk kalıntılarında rastlanmaktadır. Zamanla silinmiş ve bozulmuş olsalar da fresklerde ikonostas düzenlemesine ilişkin izler tespit edilebilmektedir (Şekil 9). Bu durum, yapının özgün kullanımındaki litürjik organizasyon hakkında bilgi vermekte ve sanat tarihi açısından önemli bir belge niteliği taşımaktadır.

A.2. Geçmiş Dönem Kullanımları, Restorasyon Süreci ve Güncel Durumu

Konaklı Kilisesi, 1923 mübadelesi sonrasında geçirdiği sosyal ve demografik değişimlerle birlikte, farklı dönemlerde çeşitli işlevlerle kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminin erken yıllarında, yerleşmeye göç eden Müslüman muhacir toplulukların ibadet ihtiyaçlarını karşılayacak bir cami bulunmaması nedeniyle, kilise cami olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Bu amaçla, yapının güney cephesine mihrap nişi eklenmiş ve yapı ibadethane olarak yerel halkın kullanımına açılmıştır [28]. Kasabanın ilerleyen yıllarda yeni camilere kavuşması ile birlikte kilisenin dini işlevi sona ermiş ve yapı, uzun bir süre seküler amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, yapı belediye ve muhtarlıklar tarafından kiralanarak uzun yıllar boyunca patates ambarı olarak değerlendirilmiştir. Koruma altına alınmadan önceki son evresinde ise, yaklaşık iki yıl boyunca özel bir tarımsal ilaç firması tarafından ziraî gübre deposu olarak kullanılmıştır. Bu süreç, yapının tarihsel kimliğiyle bağdaşmayan müdahalelere maruz kaldığını ve farklı işlevsel dönüşümler nedeniyle özgün niteliklerinde kayıplar yaşandığını göstermektedir. Ancak aynı zamanda bu süreklilik, yapının kırsal yerleşmelerde çok amaçlı mekânsal dönüşümlere nasıl adapte olabildiğine dair önemli bir örnek sunmaktadır.

Konaklı Kilisesi, 1990 yılında resmî olarak koruma altına alınmış ve bu tarihten itibaren yapının kapıları kapatılarak yalnızca yabancı turistlerin kontrollü ziyaretine açılmıştır. Ancak bu süreçte, uzun yıllar boyunca işlevsiz kalması ve daha önceki dönemlerde uygunsuz amaçlarla kullanılması, yapının fiziksel bütünlüğünü olumsuz yönde etkilemiştir. İşlevsizlik, vandalizm ve bakım eksikliği gibi faktörlerin bir araya gelmesiyle, yapı hızlı bir yıpranma sürecine girmiştir (Şekil 10).

2018 yılında yapıda gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları kapsamında, mevcut strüktürün uzun vadeli korunmasını sağlamak amacıyla güçlendirme ve iyileştirme müdahaleleri uygulanmıştır. Yapının taşıyıcı sisteminin genel itibarıyla sağlam durumda olduğu tespit edilmiş olup, mevcut taş taşıyıcı elemanların arasına ve altına ilave edilen betonarme destek unsurları ile strüktürel stabilitenin artırılması hedeflenmiştir (Şekil 10). Yapının özgün mimari elemanlarından biri olan ve kalın taş duvarlar arasında konumlanan taş merdivenler, zamanla maruz kaldıkları tahribat neticesinde tamamen yıkılmış olup, söz konusu merdivenler yeniden inşa edilmiştir (Şekil 11). İç mekânda gözlemlenen malzeme kayıpları tamamlanmıştır (Şekil 12). Ayrıca, peyzaj düzenlemesi kapsamında, avlu girişinden batı cephesindeki ana girişe kadar uzanan güzergâhta kesme taş kaplamalar uygulanmıştır (Şekil 13). Zaman içerisinde tamamen yıkılan özgün avlu duvarları yeniden inşa edilmiş günümüzdeki durumuna kavuşturulmuştur (Şekil 6).

Ancak, gerçekleştirilen yapısal müdahalelere rağmen, koruma ve konservasyon uygulamalarının eksikliği, yapının genel bakım koşullarının yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu durum, yapının zamanla yeniden bozulma riski taşımasına yol açabilecek nitelikte olup, sürdürülebilir koruma politikalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Günümüzde herhangi bir işlev kazandırılmamış olan Konaklı Rum Kilisesi, hâlen atıl ve terk edilmiş durumdadır. Yapının uzun süredir kullanılmaması ve bakım faaliyetlerinin yalnızca seyrek aralıklarla gerçekleştirilmesi, özellikle dış cephe ve iç mekân duvarlarında yoğun sıva kayıplarına yol

açmıştır. Çatı örtüsünde meydana gelen sızırmalar, yapı içindeki nem oranının artmasına neden olmuş; bu durum duvar yüzeylerinde rutubet izleri ve malzeme bozulmaları olarak kendini göstermektedir. Ayrıca, çatının temizlik ve düzenli bakımının yapılmaması sonucu, yapı örtüsü yabancı bitki örtüsünün istilasına uğramıştır. Bu durum, hem estetik açıdan olumsuz bir görüntü oluşturmakta hem de çatı elemanlarının fiziksel bütünlüğünü tehdit etmektedir. Yapının avlu kapısının uzun süredir kilitli olması, avlu ve çevre düzenlemesinin kontrolsüz kalmasına yol açmış; bu alanlar haşere ve diğer zararlı organizmaların istilasına açık hale gelmiştir. Bu durum, yapı çevresinin fiziksel ve hijyenik koşullarının giderek bozulmasına neden olmakta ve yapı için risk teşkil eden çevresel tehditleri artırmaktadır.

Şekil 10. Kilisenin taşıyıcılarında uygulanan betonarme bağ kiriş destekleri

Şekil 11. Yıkılan merdivenin yenilenmesi

Şekil 12. Kilisenin duvarında oluşan taş kayıplarının tamamlanması

Şekil 13. Avlu kapısından kilisenin giriş kapısına kadar yapılmış olan taş yürüyüş yolu

B. Çevre Analizleri

Konaklı Kasabası, 1989 yılında çevresindeki köylerden aldığı nüfus ile birlikte belediye statüsü kazanarak resmî kayıtlara geçmiştir. Kasaba sınırları içerisinde yer alan Konaklı Kilisesi, tekil bir anıtsal yapı olarak ele alınmaktan ziyade, kasabanın sahip olduğu tarihi, kültürel ve fiziksel değerler bütünü içerisinde değerlendirilmelidir. Bu çerçevede, yerleşimin dokusal bütünlüğünü ve özgün karakterini koruyarak sürdürülebilir bir şekilde yaşatılması, öncelikli hedef olmalıdır.

Konaklı Kasabası'nın sahip olduğu potansiyeller ve fırsatlar, yalnızca kilisenin değil, yerleşimin tamamının koruma ve yeniden işlevlendirme stratejilerinde dikkate alınmalıdır. Kasabanın çeşitli noktalarında, kilise ile mekânsal olarak yakın ilişkili konumda yer alan farklı tarihi ve kültürel miras unsurları bulunmaktadır (Şekil 14). Bu nedenle, yalnızca yapı ölçeğinde değil, aynı zamanda yerleşim ölçeğinde yapılacak analizlerle, bölgenin sahip olduğu kültürel miras değerlerinin bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Bu

kapsamda Konaklı Kasabası'nın tüm tarihi ve kültürel varlıkları analiz edilerek, bütüncül bir koruma politikası geliştirilmesi önerilmektedir. Bu yaklaşım hem Konaklı Kilisesi'nin hem de yerleşimin diğer unsurlarının uyumlu bir şekilde geleceğe taşınmasını sağlayacak ve kasabanın kimlik değerinin korunmasına katkıda bulunacaktır.

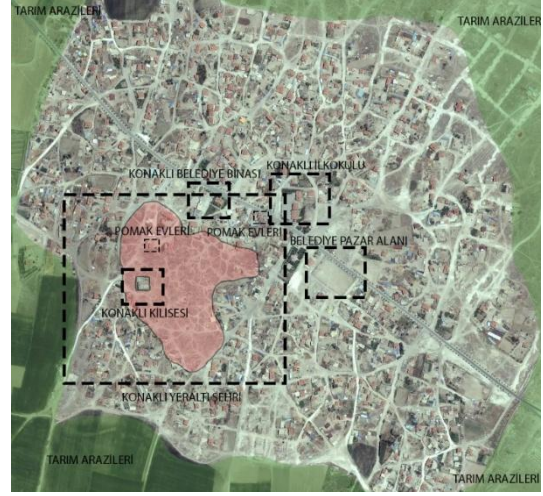
Konaklı Kasabası, Kapadokya Bölgesi sınırları içerisinde yer alması nedeniyle, bölgesel ölçekte önemli tarihî ve kültürel miras alanlarına yakın bir konumdadır. Bu bağlamda, kasabanın mekânsal konumu, kültürel turizm potansiyelini artıran önemli bir unsurdur. Kasaba, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan Kaymaklı Yeraltı Şehri'ne yaklaşık 36 km, Derinkuyu Yeraltı Şehri'ne 26 km, Soğanlı Vadisi'ne ise 30,5 km mesafede konumlanmaktadır [30]. Bu yakınlık, Konaklı'nın bölgesel kültürel ağlara entegre edilmesini ve bu bağlamda kültürel rota ve turizm stratejileri kapsamında değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca bu durum, yerleşimin korunması ve yeniden işlevlendirilmesi süreçlerinde, bölge ölçeğinde sürdürülebilir turizm politikalarının geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Geçmiş dönemlerde su kaynaklarının yetersizliği nedeniyle Konaklı Kasabası'nda ağaç ve bitki örtüsü gelişmemiş, bu nedenle özellikle kum fırtınalarının etkili olduğu dönemlerde yerleşim çöle benzetilmiştir [30]). Ancak günümüzde, kasabanın içinde yer aldığı Misli Ovası'nın yer altı suyu açısından zengin yapısı, yörede tarımsal üretimin gelişmesini mümkün kılmıştır (Çirkin, 2006). Türkiye'nin en verimli tarım alanlarından biri olarak kabul edilen Misli Ovası, aynı zamanda Konaklı'nın eski adıyla anılmakta olup, kasabanın doğusunda ve kuzeydoğusunda geniş bir düzlük olarak uzanmaktadır. Bu tarımsal ova, kasaba halkının temel geçim kaynaklarından biri olan tarım ve hayvancılık faaliyetleri açısından büyük önem arz etmektedir. Konaklı Kasabası özellikle patates üretimiyle tanınmakta olup, bunun yanı sıra buğday, arpa, fasulye, yonca ve çavdar gibi ürünlerin de yaygın olarak yetiştirildiği bir yerleşimdir. Ayrıca, tarımsal faaliyetlerin yanı sıra, küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık da yöre halkının ekonomik faaliyetleri arasında yer almaktadır [27].

Konaklı Kasabası'nın kültürel miras unsurlarından biri olan Yeraltı Şehri, kasabadaki Konaklı Kilisesi ile birlikte 1990 yılında koruma altına alınmış olup, bu kapsamda temizlik ve düzenleme çalışmalarına başlanmış, ancak söz konusu çalışmalar tamamlanamamıştır. Yapı, bölgeye özgü doğal tüf taşlarının oyulmasıyla oluşturulmuş çok katmanlı bir yer altı yerleşimidir (Şekil 15). Giriş bölümlerinde yer alan yuvarlak sürgü taşları ve kemerli geçişler, yapının savunma ve saklanma işlevi taşıyan özgün mimari elemanlarını oluşturmaktadır. Koruma altına alınmadan önce, yer altı şehri kasaba halkı tarafından uzun yıllar boyunca patates ambarı olarak kullanılmıştır. Koruma altına alınması ile yapının taşıyıcı özellikleri ve çökme riskleri göz önüne alınarak, bu kullanım sonlandırılmış ve yapının girişleri güvenlik amacıyla kapatılmıştır. Günümüzde yer altı şehri, yeterli müdahale ve restorasyon çalışmaları gerçekleştirilemediği için âdeta terk edilmiş bir durumda olup, kullanılamaz ve erişilemez hâle gelmiştir (Şekil 15, Şekil 16).

Yer altı şehri kilisenin etrafını sarmakta ve girişleri kiliseye çok yakın mesafede yer almaktadır (Şekil 14, Şekil 15, Şekil 16). Bu bağlamda, kilise ve yeraltı şehrinin mekânsal ve işlevsel birlikteliği göz önünde bulundurularak, koruma ve

yeniden işlevlendirme süreçlerinde bir bütün olarak ele alınmaları gerektiği sonucuna varılmıştır.

Şekil 14. Konaklı Kasabasının tarihi ve kültürel değerleri ve kasabanın mevcut önemli noktaları

Şekil 15. Konaklı Yer Altı Şehri'nin giriş noktaları

Şekil 16. Konaklı Yer Altı Şehri'nin giriş noktaları ile kilise arasındaki mesafe

Konaklı Kilisesi'nin hemen yakınında konumlanan ve kasabanın önemli tarihî değerlerinden biri olan Pomak Evleri, 1936-1951 yılları arasında kasabaya göç eden Pomak Türkleri için devlet eliyle inşa edilmiş konutlardır (Şekil 17). Tek tip plana sahip bu yapılar hem geleneksel konut özelliklerini hem de yöresel mimari unsurları barındırmaları bakımından, kültürel miras niteliği taşımaktadır. Gerek konumları gerekse tarihî bağlamları açısından Pomak Evleri, kiliseye önerilecek işlevlerle ilişkilendirilerek yeniden değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, kilise ile birlikte merkezi konumda yer alan Pomak

Evlerinin, kilisenin ana işlevine yardımcı ve destekleyici fonksiyonlar üstlenecek şekilde değerlendirilmesi önerilmektedir. Bu tür bütüncül bir yaklaşım, sadece kilisenin değil, aynı zamanda kasabanın tarihî dokusunu oluşturan diğer yapıların da âtıl durumdan kurtarılarak kültürel yaşama entegre edilmesini sağlayacaktır.

Şekil 17. Kasabada yer alan Pomak evleri

C. İşlev Analizi ve Öneri Geliştirme Süreci

Yapılan analizler sonucunda, Misli (Konaklı) Ovası ile Niğde İl'inin verimli tarım alanlarını temsil eden bu bölgenin, tarımsal üretim kapasitesi ve tarihsel süreç içerisindeki gelişimini yansıtacak bir müze ya da kültürel merkez işlevine sahip olmadığı tespit edilmiştir. Oysa bölge hem doğal hem de kültürel peyzaj unsurları bakımından bu tür bir temsiliyet için önemli bir potansiyele sahiptir. Bu çerçevede, Konaklı Rum Kilisesi ve yakın çevresindeki yeraltı şehri, Kapadokya Bölgesi'nde yoğunlaşan turizm hareketine alternatif bir kültürel destinasyon olarak önerilmektedir. Bu alan, sahip olduğu tarihî miras değerleriyle birlikte, sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda değerlendirilerek, ziyaretçilere daha otantik, etkileşimli ve eğitici bir deneyim sunabilecek kapasitededir.

Bu nedenle, kilise ve çevresindeki yapılar, bütüncül bir koruma ve yeniden işlevlendirme yaklaşımı kapsamında ele alınmalı; önerilen işlevler, yerel kimliğin korunması, kültürel sürekliliğin sağlanması ve ekonomik sürdürülebilirliğin desteklenmesi ilkeleri doğrultusunda planlanmalıdır. Süreç boyunca Konaklı Kasabası yerel yönetimi ve ilgili kurumsal paydaşlar ile görüşmeler doğrultusunda, mekânlara önerilen işlevler değerlendirilmiştir. Ancak halkın görüşlerini araştıran aşama gerçekleştirilememiştir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında, aşağıda sunulan işlevlendirme tablosundaki önerilerin, alanın kültürel miras değerlerinin korunmasına, toplumla bütünleşmesine ve sürdürülebilir kullanımına hizmet edecek nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Konaklı Rum Kilisesi ve kasabanın tarihi, kültürel değerleri için önerilen işlevler-kullanımlar

Kasabada bulunan tarihi ve kültürel değerler	Önemi	Önerilen işlev/kullanım
Konaklı Rum Kilisesi ve avlusu	Tarihi, mimarisi ile bölgenin kültürel mirası.	Misli Ovası Tarım Müzesi - Yerel ürün pazarı
Konaklı Yeraltı Şehri ve mağaraları	Kapadokya bölgesinin özgün yapısı, henüz açığa çıkarılmamış ancak büyük potansiyele sahip arkeolojik değeri	Arkeolojik Gezi ve Dijital Deneyim Alanı
Konaklı Geleneksel konut- Pomak evleri	Kırsal ve kültürel mimari miras	Atölye, Eğitim, konaklama, yerel ve yöresel satış birimleri, pomak ve muhacir gastronomisi

Önerilen işlevlere ilişkin olarak, alanın mevcut durumu ve potansiyeli doğrultusunda güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditleri ortaya koyan analiz gerçekleştirilmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Önerilen işlevlere yönelik GZFT analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Rum Kilisesinin özgünlüğünü büyük ölçüde koruması Restorasyonunun büyük oranda tamamlanmış olması (konservasyon projesi hariç) Kilisenin altında ve çevresinde Konaklı yer altı şehrinin bulunması Yerleşimde Pomak Evleri ve az da olsa geleneksel konutun bulunması Kaymaklı Yer Altı Şehri'ne 36 km, Derinkuyu Yer Altı Şehri'ne ise 26 km uzaklıkta, Soğanlı Vadisi'ne 30,5 km mesafede bulunması, Kasabanın Nevşehir'e yakın olması (56 km) Kapadokya-Nevşehir'in turizm merkezi olması. Kasabada tarımın devam etmesi, ürün üretimi, özellikle patatesi ile bilinmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Niğde İl'i'nin Kapadokya Bölgesi'nde yerel avantajını diğer iller kadar kullanamaması, Kilisenin uzun süredir işlevsiz, kapalı durumda olması, Konservasyon proje ve uygulamasının henüz tamamlanmaması, Vanzalizme maruz kalması, Yeraltı şehrinin açığa çıkartılmamış olması Yeraltı şehri ile bağlantılı mağaraların daha önce patates ambarı olarak kullanılması Yer altı şehrinin açığa çıkarılmasının maliyetli olması ve bu işlemlerin yavaş olması, işçilik maliyetlerinin yüksek olması, Tanıtm eksikliği, turizm rotasına dahil edilmemiş olması, Yeterli sosyal ve ekonomik altyapının olmaması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Tarım kenti Niğde ilinde tarım müzesinin olmaması Nevşehir'e gelen turistler için yeni bir kültürel destinasyon potansiyelinin olması Kapadokya'nın bilinen noktalarına ek olarak kalabalıktan uzak, daha özgün ve henüz keşfedilmemiş bir deneyim sunması, Kültürel miras, yerel yaşam, inanç turizmi, arkeoloji ve turizm tarihi ve bugünü ile ilgilenen ziyaretçilere hitap edebilecek olması, Kasabanın kesintisiz her yıl Yunanistan'dan kilise ve geleneksel evler için ziyaretçi alması, Yunanistan'a göç ettirilen halkın torunlarının Konaklı'ya ilgi ve merak duyması, Muhacirlere özgü geleneksel yemek ve yöresel kıyafet kültürlerinin bulunması, Kasaba kadınlarının iğne oyası, örgü vb. şeylerle uğraşıyor olması. Geleneksel ve kırsal yaşamın devam etmesi Kasaba halkının tarımla uğraşması ve patates, buğday gibi ürün üretmesi, ziyaretçilere tarladaki ürünlerin deneyimlenebilmesi için alan oluşturulma fırsatının bulunması, Yerel ve yöresel ürünlerin hala üretiliyor olması 	<ul style="list-style-type: none"> Yeraltı şehrinin uzun yıllar ambar olarak kullanılması, kaçak kazıların yapılmış olması, Jeolojik riskler, Yerel halkın korumaya olan ilgisizliği ve yeterli bilinç düzeyinin olmaması Pomak evlerinin ve az sayıdaki geleneksel evlerin harabeye dönüşme risklerinin bulunması.

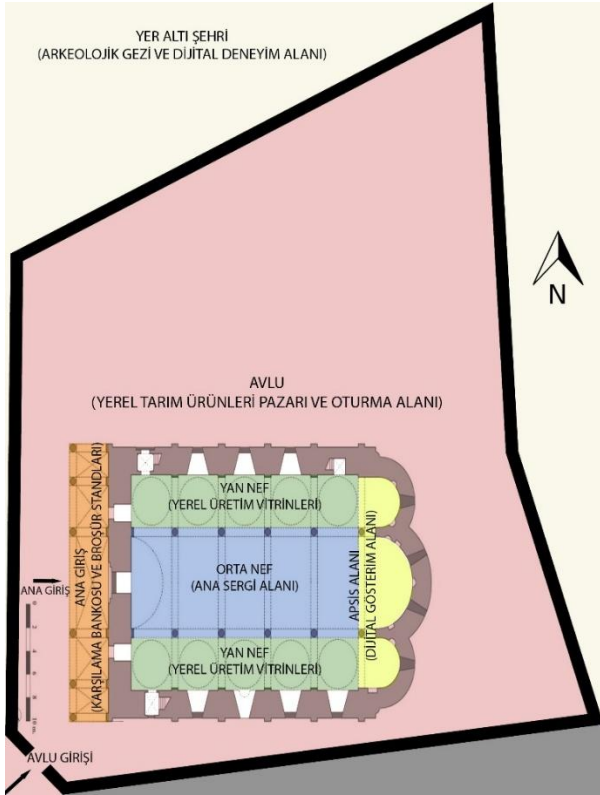
<ul style="list-style-type: none"> Konaklı Yeraltı Şehri'nin arkeolojik olarak açığa çıkarılması ve turizme kazandırılması sürecinde hem ulusal hem de uluslararası finansal ve teknik destek mekanizmalarından yararlanmanın mümkün olması (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım Desteği, Vakıflar Genel Müdürlüğü, TÜBİTAK, UNDP, AB fonları, Belediyeler/Kalkınma Ajansları vb.) Konaklı Belediye'sinin Yunanistan'daki Mandra Belediyesi ile kardeş belediye olma işlemlerinin başlatılmış olması. 	
--	--

D. Yeniden işlevlendirme tasarım önerisi

Konaklı Kilisesi için önerilen işlev (Misli Ovası Tarım Müzesi -Yerel ürün pazarı) doğrultusunda, yapının mevcut plan şemasının bu işlevi karşılamaya elverişli olduğu gözlemlenmiştir. Önerilen kullanım, yapıya en az düzeyde müdahale edilerek gerçekleştirilebilecek niteliktedir. Bu durum hem Kapadokya Bölgesi'nin hem de Niğde ilinin kültürel ve turistik potansiyeli açısından olumlu değerlendirilmiştir. Şekil 18 ve Tablo 19'da sunulan işlev önerilerine yönelik gerçekleştirilecek müdahaleler, kilisenin tarihsel kimliğine zarar vermeden mekânın yeniden kullanımını mümkün kılacak; aynı zamanda bölgenin kültürel mirasına anlamlı bir katkı sağlayacaktır (Şekil 18).

Tablo 19. Yeniden işlevlendirme için müdahale önerileri

Mekân	Kullanım Amacı	Müdahale biçimi
Orta nef (ana salon)	Tarım tarihine dair kalıcı sergiler (tohumlar, eski tarım aletleri, afişler vb.)	Hafif, taşınabilir sergi panoları
Avlu	Yerel tarım ürün pazarı-açık, yarı açık oturma dinlenme yerleri,	Taşınabilir ve depolanabilir oturma birimlerinin eklenmesi, sökülebilir örtü birimlerinin tasarlanması, ekler
Apsis bölümü	Dijital gösterim alanı (iklim değişikliği, tarımın evrimi vs.)	Projeksiyon, ses sistemi kurulumu (geri sökülebilen)
Narteks	Yerel üretici vitrini: Kooperatif ürünleri, kurutulmuş meyve, yöresel tohum satışı	Tezgâhlar, cam vitrinler (taşınabilir modüller)
Giriş alanı	Karşılama bankosu, broşür standı	Mobilya entegrasyonu
Üstteki alçak tavanlı galeri	Dijital gösterim alanları için projeksiyon montaj ve kontrol alanları	Projeksiyon montajı ve kontrolü için elektrik tesisatı
Yakındaki Pomak evleri	Muhacir Pomak mutfağı, kafe, hediyelik eşya, konaklama, atölye vb. birimleri	Onarım ve restorasyon çalışmaları
Konaklı Yeraltı Şehri ve mağaraları	Arkeolojik Gezi ve Dijital Deneyim Alanı	Temizleme, güçlendirme, dijital deneyimin sağlanması için ekler, dijital deneyime uygun teknik donanım kurulması.

Şekil 18. Konaklı Kilisesi Yeniden İşlevlendirme Önerisi

E. Kültürel Rota önerisi

Analizler sonrası önerilen işlev kapsamında ilin Nevşehir'e yakın konumunun fırsata çevrilmesi adına iki rota güzergâhı önerilmiştir.

1. Rota Güzergahı Önerisi:

- Nevşehir, Göreme, Uçhisar, Derinkuyu Yer altı Şehrinin başlangıç olması,
- Konaklı Kilisesi ve avlusu (Misli Ovası Tarım Müzesi ve yerel ürün pazarı),
- Konaklı Yer altı şehri (Arkeolojik Gezi ve Dijital Deneyim Alanı),
- Yeraltı şehrine yakın konumdaki işlevlendirilmiş Pomak evleri (Atölye, Eğitim, konaklama, yerel ve geleneksel satış birimleri, Pomak ve muhacir gastronomisi),
- Yeraltı şehrine yakın tarlalarda gerçekleştirilen patates üretimi, kırsal turizm kapsamında ziyaretçilere üretim sürecini gözlemleme ve deneyimleme imkânı sunarak, önerilen turizm rotasında özgün bir durak olarak değerlendirilebilir,
- Rotanın Unesco Dünya Miras Listesi'ndeki Soğanlı Vadisi ile sonlanması.

2. Rota Güzergahı Önerisi:

- Adana ve Mersin Otoyolunun başlangıç olması,
- Niğde Merkezde bulunan diğer kiliselerin ziyaret edilmesi,
- Konaklı Kilisesi ve avlusu (Misli Ovası Tarım Müzesi ve yerel ürün pazarı),

- Konaklı Yer altı şehri (Arkeolojik Gezi ve Dijital Deneyim Alanı),
- Yeraltı şehrine yakın konumdaki işlevlendirilmiş Pomak evleri (Atölye, Eğitim, konaklama, yerel ve geleneksel satış birimleri, Pomak ve muhacir gastronomisi),
- Kilise yakınlığında bulunan tarımsal arazilerde gerçekleştirilen patates üretimini gözlemlene ve deneyimleme fırsatı,
- Nevşehir, Göreme, Uçhisar, Derinkuyu Yer Altı Şehirlerinin ve Kapadokya Bölgesi gezisi ile rotanın sonlanması olarak değerlendirilebilir.

Konaklı Kasabası'nda tarımsal üretimin temelini oluşturan patates tarımı, ziyaretçilere yerel üretim süreçlerini gözlemlene ve katılım sağlama olanağı sunan kırsal turizm faaliyetleri kapsamında değerlendirilebilir. Yerel üreticilerle iş birliği içinde geliştirilecek uygulamalı tarlada deneyim rotası hem bölge ekonomisine katkı sağlayacak hem de sürdürülebilir turizm anlayışıyla uyumlu yeni bir ziyaretçi deneyimi sunacaktır.

V. SONUÇ

Ahunbay, geleneksel mimarlığın yaşatılması için toplumları duyarlı kılmak, koruma etkinliklerine katmak, sürekli bakımla kültürel değerlerin devamını sağlamak gerektiğini belirtmektedir [10]. Kasabanın tüm kültürel, tarihi ve fiziksel değerlerinin bütüncül bir anlayışla korunabilmesi için uygulama sürecinde en kritik aşamalardan biri, yerel halkın sürece etkin bir biçimde dâhil edilmesidir. Koruma uygulamalarının yalnızca uzman görüşleriyle sınırlı kalmaması, yerel topluluğun bilgi, deneyim ve beklentilerinin de dikkate alınması sürdürülebilirliğin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Konaklı Rum Kilisesi'ne verilecek yeni işlevin belirlenmesinde halkın görüş ve önerilerine başvurulması, karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Yerel halkın bu sürece hem söz sahibi hem de sorumluluk sahibi bireyler olarak dâhil edilmesi, önerilen işlevin benimsenmesini ve korunmasını güçlendirecek; aynı zamanda kültürel mirasın toplumsal bellekteki yerinin devamlılığına katkı sağlayacaktır. Konaklı Rum Kilisesi ve kasabadaki değerler için geliştirilen bu öneri ile kültürel mirasın sürdürülebilir korunması ve kullanımının sağlanacağı, Kapadokya Bölge turizminin çeşitlenmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlanması, ziyaretçilere zengin ve interaktif deneyimlerin sunulması sağlanabilir.

Kasabadaki tarihi ve kültürel varlıklar için önerilen işlev ile:

Yerel Ekonomiye Katkı:

- Turizmden elde edilen gelir, yerel esnaf, üretici ve zanaatkarlarla paylaşılmalıdır.
- Hediyeelik eşya, tarım ürünleri, yerel iş ürünleri satış alanları oluşturulmalıdır.
- Kasaba halkı için meslek eğitimi ve istihdam yaratma imkânı bulunmaktadır.

Sosyal Katkı:

- Bölge halkı rehberlik ve eğitim faaliyetlerine dahil edilmelidir.

- Yerel kültürün yaşatılması ve tanıtımı desteklenmelidir.

Çevresel Sürdürülebilirlik:

- Doğal ve yerel malzeme kullanımı öncelikli olmalıdır.
- Enerji tasarruflu aydınlatma ve yenilenebilir enerji sistemlerinin kullanılması sağlanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

- [1] Öger, A. ve Turan Türk, A. (2013). Kültürel Bağlamda Kapadokya Bölgesinde Bulunan Grek Harfli Türkçe Kitabelerin Dili, Doinumber: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2137>, Volume 6 Issue 8, October: 1137-1151.
- [2] Pekak, M.S. (2009). Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Gayrimüslim Vatandaşların İmar Faaliyetleri ve Mustafapaşa (Sinassos), Bilig, 51, 171-204
- [3] Güngör Açıkgöz, Ş., 2028, 19. Yüzyıl Kayseri Kiliseleri İçin Koruma Önerileri, İTÜ Mimarlık Fakültesi İTÜ dergisi, (7-2) 26-37
- [4] Kocaman, M. (2016). Niğde'nin Geç Dönem Osmanlı Kiliseleri, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler enstitüsü, Yüksek lisans tezi
- [5] Niğde Müze Müdürlüğü, 2025
- [6] Yıldırım, M. ve Turan G. (2012). Sustainable development in historic areas: adaptive re-use challenges in traditional houses in Şanlıurfa, Turkey, Habitat International, 36, 493-503.
- [7] Aydın, D., Okuyucu, B., E. (2009) Yeniden Kullanıma Adaptasyon ve Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Afyonkarahisar Millet Hamamının Değerlendirilmesi, Megaron YÜ, Mimarlık Fakültesi, E Dergisi 3(3) 230-43. [<http://www.megaron.yildiz.edu.tr/yonetim/dosyalar/04-01-Megaron.pdf>] Erişim Tarihi (10.03.2011).
- [8] Yıldız, E. ve Asatekin, N. G., (2016). Anıtsal yapıların yeniden kullanımında işlevsel adaptasyonun, mekânsal analiz yolu ile değerlendirilmesi, Kayseri Sahabiye Medresesi. Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 11(21), 89-112.
- [9] Vafaie, F., Remøy, H., & Gruis, V. (2023). Adaptive reuse of heritage buildings: A systematic literature review of success factors. Habitat International,
- [10] Ahunbay, Z. (2019), Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri, Yem Yayınları, İstanbul.
- [11] Roders, A. P., & van Oers, R. (2011). Editorial: Bridging cultural heritage and sustainable development. Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development, 1(1), 5-14. <https://doi.org/10.1108/2044126111129898>
- [12] Başdoğan Deniz, G. (2022). Kültürel Mirasın Korunması İçin Sürdürülebilir Miras Yönetimi: Türkiye Örneği, Kent Akademisi Dergisi, 15(3):1204-1222. <https://doi.org/10.35674/kent.1063306>
- [13] Dümcke, C. ve Gnedovsky, M. (2013). The Social and Economic Value of Cultural Heritage: Literature Review. European Expert Network on Culture (EENC), 2013. <https://www.interarts.net/descargas/interarts2557.pdf> (01 Eylül 2021).
- [14] Boussaa, D. (2014). The Social Sustainability of Historic Centres in North Africa: Cases from Algiers, Tunis and Fez. The International Journal of Social Sustainability in Economic, Social, and Cultural Context, 2014, 9 (3): 69-83. doi:10.18848/2325-1115/CGP/v09i03/55239.
- [15] methodologies, and assessment methods concerning the adaptive reuse of architectural heritage: A review. Built Heritage, 5(6). <https://doi.org/10.1186/s43238-021-00025-x>
- [16] <https://whc.unesco.org/en/hul/>
- [17] İjla, A. ve Broström, T. (2015). The sustainable viability of adaptive reuse of historic buildings: the experiences of two world heritage old cities; Bethlehem in Palestine and Visby in Sweden. International Journal of Arts and Social Science, 2(4), 52-66.
- [18] Bullen, P. A., & Love, P. E. D. (2011). Adaptive reuse of heritage buildings. Structural Survey, 29(5), 411-421. <https://doi.org/10.1108/02630801111182439>
- [19] Efe Yavaşcan, E. (2024). Korumada yeni işlev ile yaşatma yaklaşımı: Niğde Göncü Konağı. Journal of Humanities and Tourism Research, 14 (2): 183-206
- [20] Günçe, K., Mısırlısoy, D. (2015). Questioning the Adaptive Reuse of Industrial Heritage and Its Interventions in the Context of Sustainability. Sociology Study, 5(9), 718-727
- [21] Haştemoğlu H.Ş., Tekin, Y. Anadolu Kentlerinde Tarihi Kiliselerin Yeniden İşlevlendirilmesi, Isparta Aya Payana Örneği, Yalvaç Akademi Dergisi, 8:2 (2023) 1-17
- [22] Aydın, A. ve Şahin, Ö. (2018). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Isparta Aya İshotya (Yorgi) Kilisesi'nin Gül

- Müzesi'ne dönüşümü. Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 17(17), 63-75. DOI: 10.22520/tubaked.2018.17.004
- [23] Hassan, M. (2023). Adaptive reuse of historic buildings towards a resilient heritage. In Conservation of Urban and Architectural Heritage-Past, Present, Future (pp. 1-29). IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.110280>
- [24] Robins, M., 2019. All About Adaptive Reuse, <https://www.metalarchitecture.com/articles/all-about-adaptive-reuse/>
- [25] Parman, E. (1988). Niğde Çevresi Araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 5 (1):123-148
- [26] B. Chantre, Ταξίδι στην Καππαδοκία το 1893. Translated by Μαρία Παπαδοπούλου. Athens: Τροχάλια, 1999.
- [27] Niğde Konaklı Kasabası Resmî Web Sitesi <https://www.nigdekonakli.bel.tr/>
- [28] Niğde Kültür Envanteri I-II (2016). Niğde Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- [29] Rott, H. (1908), Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien Kappadokien und Lykien, Leipzig.
- [30] Efe Yavaşcan, E., Urak, Z.G. (2016). Kapadokya'da Yer Alan Rum Kasabasının Tarihi Dokusu Üzerine: Misti/Misli (Konaklı) Kasabası, I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu, 399-417.